

Рассей Хвевтератсийён Сотсиалисѡмна Нанащ Республнкни.

Пётем тёнзери пролеттарисем, пёрлешёр!

Н. В. Васильев.

~ 1054

ХИТРЕ ТѢКЕС.

Тёп Тѡваш пайё кѡларнѡ.

Издательство Центрального Чувашского Отдела при Народном
Комиссариате по Национальным делам.

Хусан 1919 сул

Казань. Типо-литография Казанского Университета 1919 года.

Хитре җөкөс.

Әлек авал ырманта
Пулна Кармал йатла йал,
Симёс йешёл улхра
Емёр ларна сав Кармал.
Сав Кармалан сынёсен
Савё иртнё ёсёемпе,
Сивё хёлён вунёсем
Иртнё ёске-сивёре.
Хура тапра сийёнзе
Тырри пулна пулмалла,
Хамла сырли хушшинзе
Хамли пулна саралса.
Кармал шывё сулханёпе
Ғиперленнё хёрёсем;
Хура ырман сывлашёпе
Маттурланна каузисем.
Симёк синзи вайёсене
Йашсем ахал, ирттермен;
Сивтермелли йурасене
Шав итленё ватасем,
Касаллахи вайёсензе
Пёр пуйаван сара хёрё,
Вёсен җөкөс йеёрлё,
Шаратна тет йурасене;
Саванна ана хйине те
Җөкөс йатла хуна тет;

Ана ашшё амашё те
Җөкөс тесе җённё тет.
Унан ашшё Уланки
Йал пусё те, пёр пуйан,
Паттаран пек көлетки
Суренё тет пёр вапан.
Хай Җөкөсне йуратса,
Икё хутла шура пуртпе
Йёри-тавра картапа
Йываҗ пахзи саварна.
Сав сат пахзи варринзе
Шанкартатса шыв йухна;
Сула сав шыв хёрринзе
Ирпе Җөкөс саванна,
Хёвел тухса сарализён
Вал тумланса йусанна,
Хура курак таривзён
Төрё тума тытанна.
Саванна Җөкөс пит хитре
Сут хёвел пек сутална,
Унан запё пур сёре
Йёри-тавра сарална,
Унан сәнё сипатне
Амашё пахса таранайман,
Ун пек хитре хёрсене
Ураҗ наҗта йаш курман.

Ана арәм тавасилән,
Нумайишә хапсаннә,
Анҗах ашишә тахтама
Шухәшлағ тет кәсәла,
Саванца та никама
Сәмах намаң бу сүра.

* * *

Иртрәс симиҗ вайиисем,
Тухрә халәх ут сине:
Кармалән уләхәсем
Түләв утә салансемне.
Шап-шурә халәх утә сәләт,
Унта, вунта сын сасси;
Савә вәш-вәш вәшпәнағ,
Уләхәне ун сасси.
Халәх сәмәл каласат,
Пур сын зунә хәпәртет;
Хәвел вулса сугатағ,
Сүләв ута типәтет.
Вәрман пусне пәшкәртсе
Сивә сывләш кәларат,
Утә сәлакан сынсене
Тартан-шуртан хәтарағ.
Утә сүләв вәхәтра
Сехет иртни сисәнемест,
Турә йанә ашәра
Халәх ахалә сүремест:
Илие кунә ситиғзеп
Кармал әсзеп сынәсем
Лайх типнә утәран
Хиввә пысәк нанансем.
Утә пәтсен тыр вырма
Хура халәх вәстәрет,
Ир тәма та, каҗ-выртма
Сав вәхәтра хисәплет;

Ирне врез ирхине
Халәх уйна зуптарағ,
Вәл вәсхине килниҗ
Хәлха илтсе сәс йулағ.
Ылтән вурәнән ырашсем
Шатәрт-шатәрт кәсәләсә,
Кәсәллана кәлтисем
Семел пулса ларасә.
Еләк халәх вәскаса
Тыра вырнә ерниҗе,
Ерне кунә уйаса
Сав кунә әсәмен кунәне.
Сав ерне кунә ваттисем
Тухса ларнә урама,
Йепле тыра-пуләсан
Пулни сынзеп каласма.
Вәсеп зипер хәрәсем
Йе сүренә вәрмана,
Пәбәк лутра пураксен
Ашне сырла пустарма.
Йе сүренә шыв хәрне,
Кәне суса тасатма,
Кайран анасем сынзе
Суттән-шурән курәнма;
Пәрән хитре җәбәс те
Сапла кайвә пахзана,
Йухса выртан шыв хәрне,
Кәне суса тасатма.
Хәвел пәхағ шәратса,
Сил-шав, вәр-нар нимән те сук,
Кайвә бурра йуратса
Йурлаганә пәри сук.

* * *

Кәсәлла та сүләпағ,
Уланквинән хәрә сук;

Хёвел анай, каş пулайт,
 Уланкинён хёрё сув.
 Уланки тус аптарайт,
 Нимён тума пёлменце
 Икё пёсине шарт сапайт
 Хайён тазака алипе.
 Сынсем патне Уланки
 Хай арәмне дуптарайт:
 „Пирён Ъекеце курман-и?“
 Тесе аяа ыттарайт.
 Килтен киле дупкалайт,
 Арәм сурет васкаса,
 Пуринден те ытгвалайт
 Пырёпеле хашлатса:
 „Пирён Ъекеце курман-и?“
 Киле пыман вай пайан...
 Ах, ах аяа шырани!..
 Ъере сикет, аха, мар...
 Хавармарё пёр кил те
 Йалта кёрсе тухманни;
 Анзах нихёш пуртре те
 Тупаймарё шырани.
 Вара кётусё пуртнелле
 Ъупса кайрё васкаса.
 Кётусё ёнтё пёлмелле,
 Тесе пырайт шухашласа.
 Вёсем уйра кувёпе,
 Вёсем нумаи курмалла,
 Тесе кёрет пуртнелле;
 Сямак хушайт ытмалла:
 „Есир уйра, ёскейсем,
 Пирён Ъекеце курман-и?“
 Манян ёнтё пёр сиртен
 Анзах йулна ытманни“.
 Кётусё пурвё пёвёк пурт

Хый суттине сугалайт,
 Кайтёр-кайтёр төпелте
 Пёвёк сётел куранайт;
 Сав сётелён айёнге
 Хура кушак марлатайт,
 Пуян арәмё килмүзвен
 Хайки урла пит савайт.
 Пуян арәмё ытсассан,
 Кётусё шаппан тапратайт.
 „Кайтёр апазё тусассан,
 Куртам аяа мёскеёне
 Епё кайёв уринге,
 Калама та хайрамалла!
 Палан варё йенелле
 Вёссе кайрё унпала.
 Кайёв пырайт ўиле пек
 Ъалаш пулё сунатти;
 Хашканы дук кавар пек
 Хёрлён куранайт пёсехи.
 Пуян арәмё савянтах
 Ансар ўвет урайне:
 „Ах мён пултё, тура, сырлах,
 Тесе йёрет куç-сўлёпе.
 * * *
 Сурәм пуçё батара...
 Сўлти пёлёт кай-кавак...
 Кармал сынёсем ыхёра,
 Сыварасçё вилнё пек.
 Уланкинён хуйхана
 Куçё маъ та хупаймаст,
 Вай хай хуйхи-суйхице
 Сёрёпеле сывармаст.
 Емёр пёр пек уттице
 Тухрё ку кил-картине,
 Хура пысак куçёпе

Пәхрә пәлёт синелле.
 Сут сәлтәрсем сугәләссә,
 Питаниалла выдассә,
 Йәр-йәр сүлтен анассә,
 Сасәрәр йурә йурлассә:
 „Сөрән пәзәк синәсем,
 Темәнле хуйхә пулсан та,
 Ан йухтарәр куҫ-сүлне
 Ытла йывар пулсан та.
 Есир унта куданни
 Пирән туна сиктерет,
 Пире сирән мавәрни
 Урәх сәре вәстерет.
 Епир сире хәрхенсе
 Пәзәк сугә паратпәр;
 Хамәр пәзәк пизүне
 Пулашмашкән ийтатпәр.
 Ан куданәр, халәхсем,
 Ырә ийхәпа сывәрәр.
 Епир сире, мөскөнсем,
 Пурәннә духне пәрахмәпәр.
 Уланкы тус сав йурра
 Хәлхисемне илтеймест,
 Тәрипеле буланса
 Лайәххән вәл әнланай.
 Ырә йурри сәлтәрсен
 Епир пәлмен вайәпе
 Ләплантарзә хуйхинзән
 Уланкинән тәрипе.
 Сәмәлләвзә Улапки,
 Кил-вартинзә утвалай...
 Сасәртавах кавак хуппи
 Усәлаи те, хупнаи.
 Уланкы тус савантах
 „Хәр тупәнтәр“ тейейзә,

Унтан пүртне кайаллах
 Темән тума кәрейзә.
 Сурәм пуҫә хәрелет,
 Тул сугәлаи кәлт тәрсап,
 Сәлтәр йәр-йәр үкелет...
 Хәвел суги паләраи...
 Уланкинән тарсисем
 Ситрәс йулан-утсемпе;
 Тәнесе килзәс сав синсем
 Йумәс-тухатмәшсене.
 Пур таврари йәлсензән
 Пустарәйзәс ләшәсем:
 Пәр пәринзән тәлхәсәсен
 Иртерәсәсә тәлхисем.

* * *

Хура вәрман, сем вәрман,
 Йанәраи, кәрлет ун варри,
 Тәрсап, тәрсап партакран
 Сәтәртатаи сәтраки.
 Сул пур сәртен, сук сәртен
 Ситзә йулан вәстерет;
 Шәши тухман сәрсензән
 Вәл тухаи те, сиктерет,
 Пурин ләши хашлатаи.
 Сәмсипеле хартлатаи;
 Пурне те сын васкатаи,
 Пырсап-пырсап сәптаратаи.
 Усалсен пев синәсен
 Сүсә-пусәсем вәсәсәсә;
 Вәсен тискәр вусәнзән
 Вутпа кавар сикәсәсә.
 Кусәсемпе сүлелле
 Пәхәсәсә те, вайәк сук;
 Кавав сәмсисемпеле
 Шәрыласәсә те, шәрни сук.

Хайсен вѣсѣн шуѣашѣпе
 Сав кайѣка кураѣсѣ,
 Ыѣлхи сиве шанише
 Ана вѣсем тунаѣсѣ.
 Сиктересѣ сиекипе
 Шап сивлѣша йанѣратса,
 Хура вѣрман варрипе
 Хайсем тѣллѣн сул туса.
 Пѣр пѣринне каласса,
 Пырсап-пырсап кулаѣсѣ,
 Пурте пѣрле ахарса,
 Асамѣс йурри йурлаѣсѣ:
 „Ситмѣл улѣа сырмана
 Кѣрсе тухса каѣапѣр,
 Ситмѣл ситѣмѣш варта
 Сав кайѣка тытѣпѣр.
 Шуѣттан ѣарсап шырама
 Унтап епир хѣрамѣпѣр;
 Арсури аташтарсап,
 Тытѣпѣр та ѣакапѣр.
 Сие, сие, лашам, сие, лашам,
 Палап варѣ йеннелле,
 Вѣс, вѣс лашам, вѣс лашам
 Каѣ пулиѣѣен ситмелле,
 Каѣ пулиѣѣен ситѣпѣр,
 Сав кайѣка тытѣпѣр;
 Шывсѣр-мѣнсѣр пѣсѣрѣпѣр,
 Шѣмми-мѣнѣле сийѣпѣр.
 Хура вѣрман, сѣм вѣрман,
 Йанѣраѣ, кѣрлет ун варри,
 Тѣрсап, тѣрсап пѣртавран,
 Сатѣртатаѣ ѣатраѣ.
 Сул пур сѣртеп, сук сѣртеп
 Ситѣ йулап вѣстерет,
 Шаши тухман сѣрсенѣен

Вѣл тухаѣ те, сиктерет.
 Пурин лаша хашлатаѣ.
 Сѣмсицеле харлатаѣ,
 Пурне те сѣн вѣсватаѣ,
 Пырсап пырсап ѣаптарѣ

* * *

Хѣвел каѣа сулѣнаѣ,
 Сѣрт хыснелле пытанаѣ;
 Сулхѣвланаѣ сѣж вѣрмап,
 Уѣа сивлѣм палѣраѣ.
 Сѣм вѣрманѣн аѣасем
 Йѣвисене кѣресѣсѣ;
 Ыѣри-ѣѣри кайѣаксем
 Иура йурласа вѣсмерѣсѣ.
 Каѣхи хѣвел ылтѣн пек,
 Йѣвѣс витѣр кураѣнаѣ,
 Сѣра вѣсен кайѣак пек
 Унѣн сѣтти вѣйѣ выѣаѣ
 Каѣхи хѣвелѣн сѣтти;
 Нѣрлѣ сивлѣн палѣртаѣ
 Симѣс йѣвѣсѣн сѣлѣи.
 Хѣвел аѣѣе сѣрт хыснелле,
 Тѣтѣмленѣѣе вѣрманта;
 Пѣр сасѣ-хура ун ѣухне
 Илѣенмест сав савѣнта.
 Шапах тѣраѣ сѣм вѣрман
 Пѣр-ив сѣкет савѣн пек;
 Йѣнта сасѣи сѣс катаран
 Илѣенкелет йѣвѣе пек.
 Каѣѣмѣѣи *) йѣвѣнѣен
 Вѣрман йанѣра пусларѣ;
 Сивлѣш ыра йѣхинѣен
 Вѣрапма та пусларѣ.

*) Вѣрман йѣѣе.

Ухё сасси йевёрлэ
 Темскер сасси йаваратай.
 Пур сёрте те сав тёрлэ
 Хярэе шанвай шартлатай.
 Савйранассё пёр сёртех
 Сивзён лашаласкорсем:
 Пёр шәмә урла пёр майах
 Каскалассё мөскөнсем.
 Унтау вари майёе
 Лашисене каварзёс,
 Шайшай сес пёр-пёринце
 Темён сәмах пулперёс.
 Авә кават хурассё
 Аваш-мөгаш хярйкран,
 Пустарёнзёс, тарассё
 Айаккарах сав бутран.
 Ах, унзён те пулмарё,
 Сатяр-сатяр тутарса,
 Ахярса темскер кайрё
 Йывәссене сёмөрсө.
 Сатяр-сатяр тутарсан,
 Сыпсем пуса сёклерёс,
 Вәл тарайма пусласан,
 Тутисене йёлпёртрёс.
 „Авә сана арсурри!“
 Тенё сасә илтёнзё:
 „Шултәра тавар муклашен
 Санай вайна сентерзё“.
 Утсем сине утлапзёс
 Сав сёрлехи маттурсем.
 Вут хөрөнзён тапранзёс
 Вөсен самяр лашисем.

* * *

Уйах тухрё, хәпарзё,
 Шурә сүтәна сүтатай;

Тёнзе төвсём паләрзё,
 Йумахри пөв курәнай.
 Уйах шават вуџанса
 Кавак пөлёт тарайшөпе,
 Пирён сөре сыхласа
 Пусне пөвет хөрхөпсө.
 Тёнзе шәпах сыварай,
 Ывәинице вәл канай;
 Тагта лаша тулхярәй:
 Мөскөрле сын сүл кайай?
 Пушкәрт пусси патёнзе
 Ав мөлкөсем вусассё;
 Кавак шурё йензөн
 Сиккипеле кайассё.
 Хура пусә уйёнзе
 Йертсе сүлө хай пырат:
 Сухалай сөр хушшивзё
 Вәл сәп-сүтә курәнай.
 Сивкипеле сиктерсе
 Вәрманалла пырассё.
 Лашисене хистесе
 Вайран-халран кайассё.
 Лашисенён әшөсем
 Шыв тумламөсөр сүнассё,
 Хайсен те саварөсем
 Темён пек өсме йитәссё.
 Савна күсем астуса,
 Сапгүлек кўлли йенелле
 Лашисене савярса,
 Туттарассё сивкине.
 Самак таврашө хәртнинзё
 Сапгүлек кўлли курәнай;
 Хөрлө хәва пёр йензе
 Башла-башла хумхачай.
 Уйах мөлкәи пашалу пек

Күлө тәрәх йарнаһ,
 Күлли пысак карантәк пек,
 Курәк әшәнзе сугалаһ.
 Пирән ситә зөлхәсәсем
 Ситрәс унта зуптарса,
 Лашиसेне мөсбәнсем
 Шавараһсә астуса.
 Хәрлө хәва варринзен
 Тухаһ Кайәв-кавакалә,
 Куса хупса илиззен
 Күлле кәсаһ кәвакал.
 Йарнаһ те, зәмаһ те,
 Пәтәм күлле савәрнаһ.
 Тевә уйәх сугтипе
 Йәлтәр-йәлтәр сөс тәваһ
 Күлө хәрне тәсәлса
 Асамәссем ыртаһсә,
 Шыва ланкәртаттарса
 Тутисемпе туртаһсә.
 Есрәсә те, тәранзәс,
 Тарас тесе уйлаһсә,
 Анзәх пәри те тәмарәс
 Пурте шыва кайаһсә.

* * *

Шурут сырми варринзе
 Шурә шәмәсем ыртаһсә
 Көркүннехи сәрсензе
 Вилнө сын пек курәнаһсә
 Пирән патри зәваһсем
 Унтаң сәрле ыртмәсә;
 Вәсен шәмәсәр зәлхисем
 Темән те пәр пулләсә:
 Зи сур-сәрән теләнзе
 Ситә йулан тухаһсә,
 Хура шәрзәк уйәнзе

Каллә-маллә зупаһсә.
 Карланнипе хәрлатса
 Пырсан пырсан макәраһсә,
 Пәсак саспа кулаңса,
 Хуйхә йурри йурлаһсә:
 „Пурәннә зух пурәнтәмәр,
 Усал нумай турәмәр,
 Вилсен асапа кәтәмәр,
 Шыври усал пултәмәр.
 Кунән-сәрән бут ситә,
 Зәлхе ситә савәңса,
 Сав мән сәрән айәнзе
 Пурәнатпәр макәрса.
 Шурут сырми ламәине
 Пирән утсем тәрәннә,
 Типә сырма тәпәнзе
 Висә пирки кәсәлнә.
 Зәрәлех шыв усалә
 Илзә хитрә Зәкәсшән;
 Тытрә кайәв кәвакалә
 Сантүмәк күлли шывәшән.
 Сапла вәсем йурласа,
 Зи сур-сәрән теләнзе,
 Лашисемпе кустарса
 Сүрәсә вар патәнзе.
 Хәйәмәт йәнзән-и тен
 Вәсет килет текерлөк,
 Йурлаһ сынсем зәрәнсан
 Зәрә шуйттан йевәрлө:
 „Пурәннә зух есәрте
 Сире кам пулашаһ-зә?
 Сирән усал пәсташарта
 Кам вай сире парәһ-зә?
 Ватәлнипе, супнипе
 Хәвәра хәвәр пәтертәр,

Хавар зөлхе пёлнипе
 Кам вайлине пёлмерёр.
 Палан варне тупрар-и,
 Хай кайыка тытрар-и?
 Пуйан хёрне салтар-и,
 Кайшампа мул илтёр-и?“
 Шамаш автанё авятай,
 Шап сур-сёре пёлтерет,
 Кусран-пусран сұхалай
 Сынёсемпе текерлөк.
 Шурт сырми варринзе
 Шамасем сес куранасёе,
 Хавшав сынсен зувёсене
 Харатса сес ыртасёе.

II.

Кармал йалё аслё йал:
 Пуйан та пур, зуххи те,
 Тухайни сес сав авал
 Пулман таваш хушшинзе
 Аннй халёх ёсёсем
 Түлөх турй пурнипе,
 Брай курнй сынёсем
 Пётём пысав йалёпе.
 Аста бирлё сат пахзи
 Сулхай туса кашлатай,
 Вёсен сёмёсин шайши
 Йёри-тавра сарылай.
 Пускилийё варсемпе
 Пускилсензен уйарлай,
 Сапах та пёр-пёринпе
 Ёссе-семе хутшават.
 Анат-касра пуранны
 Амашёпе Йуманька,

Маттур аза сав пулна
 Йалти талёх Йуманька.
 Ёс ёсleme йуратнй
 Иаваш пулма тарайнй,
 Брай сынпа паллашнй,
 Усал сынтан уйаралнй,
 Хализвен сынна буларман.
 Ури сине пустарман;
 Вёл ташмана тапайсан,
 Унтан ташман тарайман:
 Силенсесён сёлен нек,
 Кусёпе сисём систерет;
 Камалла тух, калёк нек,
 Сын зёрипе сёмсетет.
 Кутник савки сарлавёш
 Хулпус сийё куранай,
 Улай пёвё пысавёш
 Келеткийё куранай.
 Сарй хёрсен ваййра
 Пёр ун сынтен кус кайма
 Вёл йурланй вайхатра
 Йалта пёр сын сынмармаст;
 Йурй йурлама тапратсан,
 Тушайри сын зёрёлет,
 Каласмашван пусласан,
 Вата сынтан ирттерет.
 Сарй сусин катрисем
 Пётём хёре пахтарай,
 Хёрлё пизё-вусёсем
 Сине пахсан, сай куранай
 Пуринзен те ытларах
 Тёкес апа йуратай,
 Пуринзен те нумайрах
 Унпала вёл вайй ыдайт.
 Йуманька та Тёвёсе

Питё хытй йуратай.
 Вайара Џёвёс йенелле.
 Вэл йайшанай, сүләнәй.
 Амәшәсем те пеләсә
 Вәсем сапла пурашине;
 Анҗах нимән те зәнмәсә,
 Иккешне те савине.

* * *

Хитре Џёвёс сухалсан,
 Вэл сухәни ирпеле,
 Тул сүтәлнә сүтәлман
 Сарәйнә пөгәм йавәпе.
 Тыра ырма та каймәсә
 Кармал ёсәен сымәсем,
 Ун ситәен сәс шавләсә.
 Вәсен шәмәсәр зәлхисем.
 Уланки хөрә сәтгине
 Анат-касра пеләсә,
 Ана кайақ тытгине
 Темәскерле те пулсәсә.
 Йуманкәбанәй хәлхине
 Сав сәмахсем кәресәсә.
 Унәв вәри зәрине
 Сите сите тивесәсә.
 — „Ах зунәмсәм, шухә зунәм,
 Йепле пулас, мән тавас?
 Ах йуратни, савнисәй,
 Йепле сана ман сәлас?“
 Анкә-мынкә пусәнзә
 Сав шухәшсем сүресәсә,
 Унән күсә умәнзә
 Ирәнә кунсем зәреләсәсә.
 Лайахрах ытса пәлем,
 Аспа пусра саварам,
 Унтан вара ёненем.

Пүлөхсийе пуссапам,
 Пүлөхсийе кәл-тавам
 Џәтма вай-хал памашкәй,
 Пулушман ыткәлам
 Шырама пулашмашкәй.
 Џәрвусланай, пусанай,
 Пүлөхсийе кәл-тавай,
 Вәри куссүлә йухтарай,
 Пәр сехетрәп тин тарай.
 Тарай те вәл зухтарай
 Сырма пусә пускилне,
 Сасартәв кәрсә тарай
 Пулушәм пәзәв пүртне.
 „А, Йуманкә, килех!“
 Тийет ана Пулушәм,
 „Тепелерех иртсем“,
 Џәнет ана Пулушәм.
 Пулушәм вәл зәлхесә мар,
 Сапах зиртен тўраетет,
 Вәл асамәс-йумәс та мар,
 Сапах темән те пәр пәлет.
 Йуманкә хай хуҗине
 Калай ана хәлхинзә,
 Мәскерле тумалине
 Ыйтай пөгәм зәринзә.
 Пулушәмә ыра сын,
 Савна курсан хәрәензә,
 Йепле тупасси ситәен
 Кала-кала пәлтерзә.
 Сәмәллапзә Йуманкә,
 Пулушәма тав турә,
 Унтач вара кайалла
 Анат-касса уттарзә.

* * *

Тавй сөр уйин вәрманта

Усланъ пек курънаѣ;
 Йѣлме-сѣсе йери-тавра
 Симѣсленсе саралаѣ
 Пайан хѣвел шаратса
 Хура пусса сунтараѣ,
 Султи сѣнна тарлатса
 Вайрак-халран кайтараѣ.
 Сапах виссѣн вярмантан
 Тухассѣ те утассѣ,
 Вярман витѣр таврараң,
 Тавла сѣр урла кайассѣ.
 Кѣл пек тапра сийѣнѣн
 Вакърсем пек утассѣ,
 Пуринѣн те аллинѣ
 Алтуйисем выдассѣ.
 Хѣвел пахаѣ шаратса,
 Сил-шав, кѣр-вар нимѣн те сук
 Кайак йурра йуратса
 Йурлаканѣ пѣри сук.
 Вис сѣн кая тавла сѣре
 Йантратассѣ валасса.
 Сасартак вѣсен сине
 Тусан пыраѣ йаванса.
 Савран силѣн варринѣ
 Вѣсем вуртѣс пѣр пуван;
 Сав пуванан сийѣнѣ
 Пѣр сын лараѣ, зѣр шуйттан
 Ыке тярәшнѣ вата сын
 Вут пек хѣрлѣ сухална,
 Майракисем сѣр вакарин,
 Йуплѣ йуплѣ зармака.
 „Катак пурта йе сѣсѣ
 Тимѣр карта тѣлнех пул“,
 Пѣри сапла терѣ те,
 Хайсен сүлѣне утрѣсѣ.

Вѣри тусан савантах
 Саланма та пусларѣ,
 Шуйттанѣ те паззубах
 Тасталла кѣрсе кайрѣ.
 Сул сѣннисем Кармалтан
 Тухнѣ ѣнер ириеле,
 Вѣсем сава вяхатран
 Утнѣ сѣрѣ-сѣрѣпе.
 Хайсем Тавла сѣр уйинѣ
 Йара йара пусассѣ,
 Хырәкѣсем хыр сѣнѣ
 Ула ула ларассѣ.
 Вѣсен сүлѣ хѣринѣ
 Улма йывасси курънаѣ,
 Саврана сулханѣне
 Хай айнеме йыхараѣ.
 Саванна унан сулханне
 Саксем пырса ларассѣ,
 Хутассинѣнѣ сакәрне
 Калартѣс те вәмлассѣ.
 Йывас сѣнѣнѣ улмисем
 Сине авзах зѣвессѣ,
 Апзах танла завашсем
 Спассар улма сѣмессѣ.

* * *

Анатланса тярәнтѣс
 Вәрәм сүлән сѣннисем,
 Паттәрсем пек тапрантѣс
 Каллах утма маттурсем
 Хитререх те пысаврах
 Вата сѣрѣнѣнѣ маттурѣ,
 Извѣштѣнѣнѣ сәмадрах
 Утаѣ унан урийѣ.
 Вәл витерсе каласаѣ,
 Темскер тумә вѣрентет,

Йѣри-тавра пѣхкалаѣ,
 Куѣне-пуѣне выдатаѣ.
 Сава пулаѣ Йуманька,
 Иккѣшѣ йулташѣсем,
 Матенпеле Уланька,—
 Уи пивѣѣшин бивѣлѣсем.
 Вѣл вѣсене йулташа
 Илвѣ хайне сул сине;
 Лешсем те асанмалѣх
 Пулашаѣѣ таванне.
 Сапла вѣсем утаѣѣ
 Питѣ хытѣ васкаса;
 Курѣнми те пулаѣѣ,
 Вѣрманалла пѣранса.
 Хѣвел пѣжаѣ пѣсертсе,
 Тѣнѣ тѣтерен курѣнаѣ;
 Вѣрман сулхан ѣгерсе,
 Хай айнелле йнхѣраѣ.
 Хѣвел хытѣ пѣратсап,
 Ирѣксѣрех ѣпкелѣн
 Пѣтѣр пѣтѣр тар тухсан,
 Каѣ пулаѣсса сѣс кѣтѣн.
 Анѣгах хѣвел вѣхѣтсѣр
 Анса лармаѣт сѣрт хыѣне,
 Каѣ та саплах вѣхѣтсѣр.
 Килмест уѣа сывлѣшѣне.
 Пѣйанхи вун улашѣнѣ:
 Хѣвел кѣпѣтѣр тѣлѣнѣ
 Катѣлмашкѣн пѣр йенѣн
 Кѣштѣн кѣштѣн пусларѣ.
 Вѣпѣр карѣк шутланѣ
 Хѣвел пуѣне сѣмешѣн:
 Патав сине утланѣ
 Хѣвел патне вѣсмешѣн.
 Хѣвел патне сѣтнѣ те,

Кавле-кавле сѣтта сѣйет,
 Пѣтѣм сѣта тѣнѣне
 Сава рѣне хѣратаѣ.
 „Тѣнѣ ѣнтѣ пѣтет пулѣ!“
 Тесе сѣнѣсем пулѣсѣѣ;
 „Йулашки вун сѣтет пулѣ!“
 Тесе уйран кѣресѣѣ.
 Йуманькана йулташѣсем
 Тѣтѣм пирѣи зарѣнѣс:
 „Сѣм сѣмеккем, сѣмеккем,
 Сава карѣва сѣ! терѣс.
 Вѣсем сапла каласан,
 Хѣвел пѣхма пусларѣ;
 Хайсем каллах пѣртакран
 Кайрѣс кайас сулѣне.

* * *

Тѣтѣмлѣнѣ, каѣ пулѣ,
 Пѣтѣм тѣнѣ лѣпланѣ,
 Пѣрѣх сывлѣш уѣлѣ,
 Вѣри ѣшѣ лѣплѣнѣ.
 Такѣр, йава сулпала,
 Сѣм вѣрманѣн тѣрѣшнѣне .
 Вѣсѣ маттур каѣпала
 Пѣраѣ пѣсѣв уттинѣ.
 Хаштин хаштин хашлатса
 Вѣри сѣлен вѣстерет,
 Сывлѣш тѣрѣх йѣранса,
 Хѣрлѣ хѣлхем ѣгерет.
 Сул сѣнѣнѣсем пулѣсѣѣ,
 Сасѣ туса утаѣѣ;
 Пуѣсене сѣкѣсѣѣ,
 Сава курах кайасѣѣ.
 „Ку сѣлене антарас,
 Улалама йѣрас мар,
 Йаш-кѣрѣме йрѣ тѣвас,

Илёртмёшкөн парас мар“,
 Шикленмесёр каларё
 Йуманика сав сәмаха.
 Катък сёсё каларзё,
 Сулахайпа кайалла
 Сылтәм хулпусси урлă
 Сав сёссине пәрахрё,
 Сулахай алли урлă
 Сурса сапла каларё
 „Вёри сёлен, вут сёлен,
 Ан сакънта, вут сёлен,
 Улталаса йашсене
 Ан суре есё ўлёмрен!“
 Вёри сёлен савънтах
 Укет сисём сиснё нек,
 Йуманккаран кайрахах
 Упаленет шуйттан нек.
 Йуманкка пёр йулташине
 Пилеш хулă кастарай,
 Унтан катък сёссине
 Хулли вёсне сыхтарай.
 Вара хула тытай те,
 Вут сёлене саптарай,
 Вут сёленён сурәмне
 Кастарай те кастарай!
 Вёри сёлен пилёвё
 Сип нек сес тарса йулай,
 Увән вайё-тёрекё
 Хёртнёсем пётсе ларай.
 Ыйтай сёлен пулайу,
 Йуманккана йалънай,
 Лешё парай пулайу:
 Кастарай те кастарай!
 „Сире зёррён йарсассән,
 Есир сизвён тухалар“.

Тесе калай ыйтсассән
 Пирён Йуманкка паттар.
 Вай сикекен зёрипе:
 „Зёкес патне кайай-зё“,
 Тесе ана хулмине
 Сатлаттарзё вёлерзё.

* *

Йуманккана йулташесем
 Кунёп-сёрён утассё,
 Сапах алли-урисем
 Пирёни нек ырмассё.
 Виссёмёш кунне вёсем
 Палан варне ситрёсё,
 Ана курсан зёрисем
 Хытай калт-калт сивессё.
 Палан варё тарай вар,
 Йепле унта анас-ха,
 Ах, апла мар, апла мар,
 Анас пулай сапах та
 Пёр савана касрёс те,
 Ун хуппине сурёсё,
 Йавса вёрен турёс те,
 Саван таръх анзёсё.
 Палан варён тёленте
 Тар йывасси курънай;
 Йуманкка ун йеннелле
 Йулташесемне ырай.
 Хёрёх те пёр куръкна
 Лартай шывпа Йуманкка
 Тар йывасне алипе
 Сёркелерё темён тума.
 Унтан мава пуртайпа
 Ана касма пусларё,
 Анзах пуртти палла та
 Йывас синзе тумарё.

Бара сапла каларё:
 „Касъл, касъл, тар йывъс,
 Тайъл, тайъл, тар йывъс!“
 Каллах касма тапратрё.
 Каз! каз! ларта-касалай.
 Тар йывъсси таййалай;
 Касвй сёртеп сёт йухай,
 Йывъс күтне въл тавай.
 Йуманькаран тар йухай,
 Шайар шайар тутарай;
 Касвйсемён касалай,
 Тар йывъсси таййалай.
 Ёсес килет Йуманькан,
 Вут пек сунай ашё-тукки,
 Сапах йывъс касасран
 Пйрахмасй ун ала-ура;
 Ситменвине сёт вълё
 Пустаранай йывъсран,
 Сапах та въл: „тем пулё“,
 Тесе, ёсмест савантан.
 Уданькава пурттине
 Ывансассан тыттарё
 Тар йывъсне укөрме,
 Пйртав хай канма тавё.
 Пёр вувай хут пуртана
 Лешё каз! каз! лартсассан,
 Тар йывъсси таййалса
 Укрё шалзи тулсассан.
 Тар йывъсси фксессён
 Кусран-пусран сухалзё,
 Въл сухалсан вълёрен,
 Сарй Тёвес тухса тавё.
 * * *
 Пйнтйр-пйнтйр паранчан
 Сассипеле йал йантрай,

Йуманькава йалти пуван
 Пайанхи вун хёр парай.
 Шап шурай халэх туй курса
 Пуван патёнде саванай,
 Сарипеле дйранса
 Шыв пек йава тыталай.
 Сёрёпеле туй сиег
 Йашсен вунне хускатса.
 Тул суталай, сёр иртет,
 Халэх сапах саванта.
 Хёвел тухса хйпарсан
 Туй халэхё туй турё,
 Сарй пксай кёлетрен
 Пёрёкёвзёкпе хёр тухрё,
 Икё кётелё шыльака
 Йава илсе кёрессё;
 Ашшё-амайшё шыльакра
 Кус-сулёне йёрессё.
 Парне парса савйрансан,
 Татах кил-йишё йёрет;
 Ашшё-амайшё тав тусан,
 Пёрёкёвзёкпе хёр хухлет:
 Телёйне те ырине
 Атте патёнде вуртам,
 Хуйхине те суйхине
 Хёр ёмёринзе паллашрам.
 Атте, маншан вульнйи
 Утай сулма кайсассан,
 Улём мана аставан
 Тырай вурма тухсассан.
 Анне, хёрне аставан
 Хелён вайрам сёрёнде,
 Пайтах куссулё йухтаран
 Хаван телел вуеринде.
 Мамай минтер хйпармастй

Хъмаз пиѣ тавъртан,
 Манай кавар савараймаст
 Пысак хуйда бурнаран.
 Җерѣ турат йумрасен
 Сил-тавалта хуҗалай,
 Хѣр те ашиѣ билѣнѣен
 Певѣ ситсен уйарлаѣ.
 Җекес сацла шылакра
 Хухле хухле йурӓ йурлаѣ,
 Шап-шурӓ халӓх йѣри-тавра
 Куҗ сулѣне йухтараѣ.
 Хапха патне сын утаѣ
 Пѣр-пѣринѣен васкаса:
 Йудан утна хѣр кайаѣ,
 Йѣрсе йурлаѣ хумханса.
 Уй хапхинѣен тухна җух
 Пѣркенѣѣкѣн сийѣнѣен
 Саламатна виҗе хут
 Сацрѣ кѣрүшѣ хулен.
 Туй халӓхѣ таййлаѣ;
 Усѣр халӓх сывӓраѣ;
 Туй куракан салаваѣ,
 Туй сӓрине вал мухтаѣ.

* *

Пирѣн ѣмѣр, йаш ѣмѣр,
 Иртсе кайаѣ Җѣмпѣрте.
 Аслӓ пулас терѣмѣр,
 Саванна епир йут сѣрте.
 Пысак йслӓ пулсан та,
 Йуманккана ситес сук.
 Питѣ сирѣп пулсан та,
 Ваттисем пек пулас сук.
 Елѣкхи нур җавашсем
 Пѣҗѣвкѣенех пѣтессѣ;
 Вѣсен ѣҗки-сикисем

Хайсемпелех пѣтессѣ,
 Кармалта та ку җухне
 Пысак ѣҗкѣ тумассѣ;
 Симѣк сийҗи вӓййӓсене
 Вылдама та пӓрахаҗсѣ.
 Хелѣн вӓрам сѣренѣе
 Сарӓ хѣрсем уллахра
 Йуманккана Җѣкесе
 Асӓнаҗсѣ йурӓра.
 Җекес туйѣ кѣрлени
 Йѣри тавра сарӓлӓ,
 Вал сухалса тупӓяни
 Емѣрлѣх йат хӓварӓй.
 Хитре Җекес йуррине
 Халѣ те пулин йурлассѣ,
 Туй халӓхне йѣртпине
 Халап туса ваклассѣ.
 Йѣри-тавра сѣм вӓрман
 Пулӓй ѣлѣе Кармалӓн:
 Кармал сӓнѣ уй курман
 Уй хапхинѣен тухсассӓн.
 Аҗта пӓхна—сѣм вӓрман
 Кашла-кашла хумханӓ;
 Унна тырӓ пуларан
 Ыгла Кармал савӓнӓ.
 Халѣ вӓрман хѣррине
 Тӓрсе йулӓй сав Кармал,
 Йивӓҗсем те ку җухне
 Сайра вӓл кал җсессѣ.
 Кармалӓн улӓхѣсем
 Халѣ те утӓ парассѣ,
 Халѣ те Кармал сӓнѣсем
 Утӓ сулса тарлассѣ.
 Палан варне хам хайса,
 Хам куҗамна хам куртам,

Тарыйнигүзен хӳраса
Анса анзах вурмарӳм.
Пирӳн йалти сар хӳрсем
Сӳнсӳр тискер йашсене:
Палан вартисем! теҫҫӳ,
Сывӳха та йамасҫӳ.
Сынсем еҫне еҫлеҫҫӳ,

Халапсене йарасҫӳ;
Вӳхӳбӳсем иртеҫҫӳ,
Варти шыв пез ҫупасҫӳ.
Тем тӳрлӳ те шыв йухаҫ,
Тӳрлӳ ҫӳре алаҫаҫ.
Тӳслӳрен сын суралаҫ,
Пинтен пӳри ҫап йараҫ.

Н. В. Васильев.

Хакӳ 2 тен.